

Sovietar herria, Herriak, Nazioak eta Etniak

SESBeko Konstituzioa:

**erabaki gabeko arazoak,
zalantzazko perspektibak**

Aureli Argemí

Sovietar Herria

Sovietar Errepublika Sozialisten Batasunaren (SESBen) Konstituzioa edo Lege Nagusia, gaur oraindik indarrean dagoena, 1977ko urriaren 7an onartu zuen "SESBeko Soviet Gorenak, herriaren izenean eta honen borondate subiranoa adieraziz", sarre-rako dokumentuan irakur dezakegunez.

1936ko aurreko Konstituzioa ordezkatzeko duen honek, laburbilduz, 174 artikuluz osaturiko multzo osoaren jarraibide nagusiak adierazten ditu aitzin-solasean. 1917ko Iraultzaz geroko SESBen eboluzioa agertzen du eta, lan honen gai zehatzari dagokionez, bertan aipatzen du azkenean nola lortu ahal izan den "harreman sozialista helduen gizartea, non klase eta maila sozial guztiak hurbilduz, nazio eta herri guztien berdintasun juridiko

eta efektiboaren bidez, elkarrekiko kolaborazio anaikorrean komunitate historiko berria sortu den, soviatar herria" eraikitzea. Implizituki, urrats handitzat jotzen da soviatar herriak suposatzen duen konkista eta kategoria liberatzaile berria, hainbat faktoreren bidegurutzea izatea, Estatu berean sartzen diren nazio eta herrien ugaritasuna, denek helburu amankomuntzat sozialismoa bideratzea dutelarik, hots, "komunismora iristeko azken etapa burutzea" faktore hauen artekoak izanik.

Honela bada, aitzin-solasaren azkenean irakur daiteke nola Konstituzioak "ezartzen dituen sistema sozialaren printzipioak, SESBeko politikarenak, nola finkatzen dituen hiritarren eskubi-deak, libertateak eta betebeharrak, antolamenduaren oinarriak eta *herri osoaren* Estatu sozialistaren helburuenak" (azpimarra nirea da). Azken hitz hauetan beste nozio bat sagaratzen da: Estatu bat beraren menpeko indibiduotzat harturik, hiritarrek osatzen dute herri osoa, nahiz eta halaber "herri osoaren Estatu sozialistak adierazten dituen *herrialdeko nazio guztietako eta herri guztietako* langile, nekazari, intelektual, langileen borondate eta interesak" (1. art.) (azpimarra nirea da berriro ere). Hone-la, SESBen aurkitzen diren kolektibo nazional eta etnikoak bereiziak aurkitzen dira baina ez bananduak. Bereizketak, nolana ere, soviatar herri bakarraren kohesioaren bere gisako era adierazten du, herriarekiko atxekimenduak "SESBeko nazio eta herri guztien geroz eta garapen eta hurbilke handiagoak" posible egin behar dituelarik (19. art.).

Soviatar herriak du bere baitan subiranotasuna edota, bestela esanik, "SESBeko botere osoa soviatar herriari dagokio" (1. art.) eta bere eginkizuna da garrantzizko erabakiak hartzea "eztabaida" eta "erreferendum"-bozketaren bidez" (5. art.). Logikoaenez, soviatar herriko hiritar guztiek "hiritartasun bat bera eta bakarra" dute, "Errepublika federatu" bakoitzeko pertsonak barne (33. art.). Honek berekin dakar "SESBeko hiritarrak legearen aurrean berdinak izatea, zeinahi izanik beren jatorria, baldintza sozial eta patrimonialak, bakoitzaren nazionalitate eta etnia, sexua, jakinduri maila, hizkuntza, erlijioari buruzko jarrerak, okupazioaren jenero

eta ezaugarriak, egoitza eta gainerako zirkunstantziak. SESBeko hiritarren eskubideen berdintasuna segurtatua dago bizitza ekonomiko, politiko, sozial eta kulturalaren alor guztietan" (34. art.). Sovietar herriko partaide guztien berdintasunaren zentzua inola ere erlatibizatua izan ez dadin, Konstituzioaren testuak garbi uzten du "nazionalitate eta etnia dibertsotako soviatar hiritarrek eskubide berdinak dituztela. Eskubide hauen iharduketa SESBeko nazio eta herri guztien garapen orokor eta elkarrenganatzearen politikak segurtatzen du, halaber hiritarrak soviatar abertzaletasunean eta internazionalismo sozialistan hezteak, ama-hizkuntza eta SESBeko beste hizkuntzak erabili ahal izateak. Legeak zigortu egingo ditu hiritarren eskubideen nolana hiko murrizte zuzen nahiz zeharkakoak, arrazak eta nazioak oinarriztat harturik ezarritako nolana hiko pribilegio zuzen nahiz zeharkakoak eta orobat eskusibismoaren, etsaigoaren nahiz mezpazu nazional zein arrazakoaren propaganda" (36. art.).

Zerrenda luzean, SESBeko Konstituzioak "soviatar herriko" partaide diren hiritarren eskubide eta betebeharrak zehazten ditu. Estudio honen gaiari bakarrik lotuz, aniztasuna aipatzen duen eskubide bakarra ekarriko dut hona: SESBeko hiritarrek ikasketarako eskubidea dute. Eskubide hau bermatua gertatzen da ikasketak bakoitzak bere ama-hizkuntzan egiteko oportunitatearekin (...) (45. art.). Hiritarren betebeharrak direla eta azpimarratu nahi dut "SESBeko hiritarra behartua dagoela SESBeko Konstituzioari begirune izatera, halaber soviatar legeei eta elkarbizitza sozialistaren printzipioei eta SESBeko hiritar izateak suposatzen duen ohorezko titulua harro agertzera (59. art.); "SESBeko hiritarra behartua aurkitzen da soviatar Estatuaren interesak babestera eta bere potentzia eta prestigioa areagotzeko kolaboratzera. Aberri sozialistaren defentsa SESBeko hiritar ororen betebehar sakratua da" (62. art.); "SESBeko Armadan soldaduzka egitea soviatar hiritarraren ohorezko betebeharra da" (63. art.); "SESBeko hiritar ororen betebeharra da beste hiritarren duintasun nazionala errespetatzea, soviatar Estatu plurinazionalen nazio eta herrien adiskidantza sendogotzea" (64. art.).

Nazioak, herriak eta etniak

Aipatu azken artikuluan SESB Estatu plurinazionala dela zehazten da. Adjektiboaren adiera Konstituzioaren beraren aitzin-solasean aipatzen diren bi kontzepturen bidez definitzen da: "SESBek soviatar herriaren batasun estatala mamitzen du, komunismoa eraikitzeko lankidetzan nazioak eta talde etnikoak elkartuz" (70. art.). Bi kontzeptu hauen arabera dago ulertu beharra "Sovietar Errepublika Sozialisten Batasuna Estatu federal plurinazionala dela, federalismo sozialistak dioen erakoa" eta hau guztia "nazioen autodeterminazio librearen eta Sovietar Errepublika Sozialisten borondatezko elkartzearen fruitua dela, denek eskubide berdinak izanik" (70. art.).

Sovietar Errepublika Sozialista Federatibo (SESF) bakoitzak, 15 direlarik (71. art.), bere altzoan aurkitzen diren nazio eta herriei dagozkien eskubide kolektiboak mantendu egingo ditu. Eskubide hauek, aipatu autodeterminazio-eskubideaz gainera, honen osagarriak dira azken fincan. Honela bada, autodeterminazio-eskubidearen indarrez, SESF bakoitzak "SESBetik libreki bereizteko eskubidea du" (72. art.), bere esparru "estatal" propioan subiranotasun-eskubidea" (76. art.) "bere onarpenik gabe aldatu ezin daitekeen" bere lurralde propioan (78. art.) eta "atzerriko Estatuarekin harremanak burutzeko eskubidea, hauekin tratatu eta elkartruke diplomatiko eta kontsularrak estipulatzekoa eta nazioarteko organismoen ihardueretan parte hartzekoa" (80. art.). Eskubide guzti horiek SESBek abalatuak dauzka (81. art.).

Funtsezko eskubide kolektiboak aitortuak eduki arren, ordea, behin bakarrik eman da SESBekin "borondatez" elkartzea edo honek dirauen bitartean, SESFek kondizionamendu eta subordinazioak onartu egiten dituzte. Bestela esan, behartuak daude hurrengo printzipio hauek onartzera: "SESBen (soviatar herriaren) subiranotasuna bere lurralde osora hedatzen da" eta subirotasun hau —azpimarratu egiten da— "bakarra da eta barnean hartzen ditu Errepublika Federatuak" (75. art.) eta, beraz, "Errepublika Federatuak egindako legeen eta Batasunak ezarritako legeen ar-

tean ezadostasunen bat sortuko balitz, Batasunekoek dute lehen-tasuna" (74. art.). Hitz batean esateko, benetako subirotasuna, ondorio guztiekin, Estatua osatzen duen soviatar herriari dagokio eta SESFak subiranotasun horretaz SESBeko Konstituzioak zehaz-ten duen neurrian bakarrik baliatzen dira. Funtsezko Legeko az-ken artikulua behin eta berriro dioenez, "SESBeko Konstituzioa-rena da indar juridiko gorena. Organo estatalen lege eta egintza guztiak SESBeko Konstituzioa oinarritzat hartuta promulgatzen dira, bcti Konstituzioaren arabera (174. art.). SESBeko subiranota-sun-ihardunean SESFen partizipazioa konpetentzia batzuren bi-dez mamitzen da, izaera "autonoma" duten konpetentzien bi-dez (76. art.), jadanik Konstituzioan orokorki finkatuak berauek: "garapen ekonomiko eta soziala segurtatzen dute", hau da, Esta-tuaren lege eta jarraibideak aplikatzea, "bakoitzaren lurraldean, lurralde horietan SESBen eskubideak betetzea bultzatzen dute, praktikan SESBeko botere eta administraziooko organo nagusien erabakiak mamitzen dituzte, Batasuneko enpresen, enteen eta erakundeen aktibitateak kontrolatzen dituzte" (77. art.) eta "hala-ber erabakitzen dituzte lurralde-banaketak, erregionalak"... (79. art.). Hala ere, lurralde-banaketa batzuk SESBeko Konstituzioan finkatuak aurkitzen dira; SESF batzuren markoan aurrez ongi de-finituak dauden "Autonomienak" dira (Sovietar Errepublikak Sozialista Autonomoak, Erregio Autonomoak eta Eskualde Auto-nomoak) (82-88. art.).

"Delegaturiko" konpetentziez gain, SESFek, Sovietar Erre-publika Sozialista Autonomoek bezalaxe, hein eta maila diferen-tetan, SESBen konpetentziakoak diren arazoak konpontzen bakarrik hartzen dute parte zuzenean, beren ordezkari institu-zionalak "SESBeko Soviet Goren, SESBeko Soviet Gorenaren Presidium, SESBeko Gobernu eta SESBeko beste organismoeta-ko partaide izendatuak direnez gero" (77. art. eta honen pareko 83. art.), esan nahi bait da, botere eta administrazio estatalak osatzen dituzten instantzia dibertsoetako partaide direnez gero.

Honela, SESFek eta beheragoko mailako "Autonomiek" lege eta arau estatalak "aplikatzea" besterik ez direla esan dezakegun

kompetentziak aplikatzen iharduten dutelarik alde batetik, besteik "aktore" nagusiak dira SESBeko subiranotasunaren eszenategian, beren kompetentzia esklusiboenean. Oro har, beste Estatuak bereiztat aitortzen dituzten antzeko eskubideen ihardueran parte hartzen dute beren ordezkariak eta, SESB Estatu federala denez gero, baita Errepublika berriak onartzean, mugak ezartzeko eta Errepublika bakoitzeko Konstituzioa onartzean, Errepublika Federatuak atzeritar Estatuak eta nazioarteko organismoekin dituzten erlazioen modalitateak eta koordinazioa finkatzean ere (ikus 73. art.).

Azpimarratu beharra dago SESFek eta "Autonomiak" Estatuaren mailan beren erakunde propioa ere badutela, "Nazionalitateen Sovieta", botere juridiko estatalaren organo maximoan, SESBeko Soviet Gorenean, "Batasuneko Sovietaren ondoan" (ikus 108-127. art.). "Nazionalitateen Sovieta" (32 diputatu SESF bakoitzetik, 11 Errepublika Autonomo bakoitzetik, 5 Erregio Autonomo bakoitzetik, 1 Eskualde Autonomo bakoitzetik) (110. art.) Senatuaren moduko zerbait da, "Batasuneko Sovietak" (gure Parlamentuaren antzekoak) dituen botere legislatibo berdinak dituelarik. Garrantzizko arazoei buruz bi ganbaren artean ezadostasunik sortuz gero, herritar erreferendumaren bidez erabakitzen dira, hau da, sovietar herri osoaren botuarekin (115. art.).

Formak eta egintzak

SESBeko 1977ko Konstituzioak "sovietar herria" definitzen du. Ez du, ordea, zehazten etengabe aipatzen dituen "herriak, nazioak eta etniak" hitzekin zer ulertzen duen, eta dirudienez onarturiko nozioztat uzten ditu.

Ez-definitze hauek polemikak sortu zituzten SESBeko Konstituzioa onartu aurretik eta ondoren. SESBeko Alderdi Komunistaren Idazkari Nagusi eta garai hartan sovietar botereko agintari maximoa zen Leonidas Brejnev-ek berak hitz egin behar izan zuen Konstituzioaren testua erredaktatu zutenek nolako kri-

terioak erabili zituzten argitzeko. Baina, aipatu terminoak definitu ordez, areago izan zen SESBeko Konstituzioan hitz horien sarrera justifikatzea, aipatu errealitateak goragoko beste kategoria batek, hots, soviatar herriaren sortzeak jadanik irentsiak zituztela uste zutenen aurka jartzeagatik izan zela; "herriak, nazioak eta etniak" aipatzea, garai bateko oroitzapenen aurrean amore ematea dela eta "soviatar herria" kontzeptu berriaren muina edo edukina minimizatzea hain zuzen".

Hitzez hitz, honela zioen Brejnev-ek: "SESBen, jakina denez, komunitate historiko berria sortu da: soviatar herria. Lagun batzuk ondorio okerrak atera dituzte baieztapen honetatik. Konstituzioan soviatar nazio bakarraren kontzeptua sartzea proposatzen dute, Errepublika Federatuak eta Autonomoak desagertzea edota Errepublika Federatuen subiranotasuna hortizki mugatzea, SESBetik bereizteko eta atzerriarekin harremanak ezartzeko eskubidea kenduz. Orobat agertzen dira Nazionalitateen Sovieta ezabatzeko proposamenak eta ganbara bakarreko Soviet Gorena sortzekoa. Uste dut proposamen hauen okerra nabaria dela. Soviatar herriaren batasun politiko eta sozialak ez du nahitaez diferentzia nazionalen desagertzea suposatzen. Baina politika nazional leninistaren iharduera koherentearen bidez, guk, sozialismoa eraikitzean, historian lehenengo aldiz eta gainera egoki gainditu dugu arazo nazionala. Soviatar herrien arteko adiskidantza suntsigaitza da. Komunismoaren eraikuntz prozesuan herrien arteko hurbilketa mamitzen da eta beren bizitza izpiritualen elkarrekiko aberastasuna. Arriskugarria litzateke nazioen arteko elkarrenganako hurbiltze-prozesua artifizialki bortxatzea. Lenin-ek temati azpimarratzen zuen arrisku hau. Guk ez ditugu haren erakutsiak baztertuko" (Pravda, 1977ko urriak 5).

Egia esateko, Brejnev-ek ez zion funtsezko arazoari erantzun, ez zituen "soviatar herriaren" marko berriko "herriak, nazioak eta etniak" nozioak definitu. Baina Lenin-en pentsamenduan eta honen geroagoko interpretazioetan oinarritutako joerak iradoki zituen. Laburbilduz, Brejnev-ek zera esan nahi zuen, komunismoa iritsiko denean —ia bertan dago—, "forma" naziona-

lak edo diferentzia nazionalak betirako desagertuko direla. Gaur ez dago, beraz, zertan azpimarraturik indarra galtzera kondentatuak dauden kontzeptuen definizioa.

Hauxe da SESBeko Konstituzio berriaren optika, nabariagoa Konstituzio hau SESBeko aurreko Konstituzioarekin alderatzen badugu, Stalin-en agindupean elaboratu zen 1936koarekin. Hain zuzen ere, 1936ko Konstituzioak Errepublika Federatuei eta ente autonomoei kompetentzia subirano oso beteak ematen zizkien —SESFen kompetentzien iharduera era independentean mami-tzen zirela zioen (15. art.)— eta Konstituzio berriak zehaztu eta areagotu egiten ditu Estatuaren kompetentzia eskusiboak, SESF-en barneko kompetentziez ia ezer aipatu ere egin gabe. Hauek, praktikan, zeinahi Estatu deszentralizatuk dituen modukoak izatera murriztu dira (ikus estudio konparatiboa: A. ARGEMI, *La Nuova Costituzione dell'URSS e le Nazioni Sovietiche en Minoranze* 9-10 (1978) 7-18).

Bestalde, Konstituzio berriak bukatutzat ematen du herriek, nazioek eta etniek formalki ezagutuak zitzaizkien eskubide kolektiboetatik eratorritako botereak Batasunari pasatzea. Herriek, nazioek eta etniek SESBeko boterearen organoetan ordezkari-tza badute eta Estatuaren subiranotasunean parte hartzen badute, areago dagite Batasuneko partaide direlako eta "sovietar herriaren" zerbitzuan, ezen ez interes eta errebindikazio berezien defendatzaile bezala, hau da, ez zentralismoarekiko dinamika zentrifugo bezala, nolabait esateko.

Honela bada, Hélène Carrère d'Encausse Sovietar Batasunaz espezialista ezagunak *L'Empire éclaté, la révolte des nations en URSS*, (Flamarion, Paris 1978, 123-128 or.) bere obra ospetsuan idatzi zuen SESBeko Konstituzio berriak, gizarte herriaren —sovietar herriaren— kontzeptua sartuz, integrazio-indarrak areago nabarmendu nahi dituela diferentzienak baino, benetako uniformismoaren bidean etengabe batasuna bultzatzeko. Nolabait esateko, Kruchtchev-en herentzia jasotzen du, zeinak Stalin-en gestioa kritikatu ondoren, herri, nazio eta etniak proiektu nagusiago batean "fusionatzearen" ideia bota bait zuen. Baina herentzia ja-

sotzen badu ere, ez da ausartzen ondorio guztiekin esatera edo afirmatzera, aipatu ideiarekin aurkakoci argumentu gehiago ez eman asmoz, hala nola izaera nazionala —edota nazionalitatea— zuten mugimenduci eta “eztabaida zientifikoa” izenez ezagutzen ziren zirkulu ugari. Errealitatean 1977ko Konstituzioan ez da agertzen “fusio” hitza, baina nazioen arteko adiskidantzaz Batasuna mamitu dela goraltzen du. Federalismoa mantendu egiten da, baina edukin garrantzizkoenak hustuta.

SESBeko 1977ko Konstituzioaren aplikazioak jadanik hamairu urteko bidea du eginik, balantzea egiteko nahikoa denbora. Bitarte horretan, bi etapa nabarmentzen dira, 1977tik 1985era doana eta Michail Gorbachov-ek boterea hartzearekin hasi zena, hots, azken bost urteetakoa.

Gaingiroki, lehenengo etapan zehar Estatuaren zentralismoa berregituratzeko asmo politiko zorrotza ikus daiteke eta sistema federala zentralismoari egokitzekoa. 1977ko Konstituzioaren arabera, SESBeko Soviet Gorenak jarraitzen du, juridikoki, Estatuko boterearen organo nagusia izanez. Instantzia horretan, SESFen eta beste autonomien ordezkariak aldatu gabe jarraitzen du. Hala ere, Estatuaren benetako botere politikoan —Soviet Gorenaren Presidiumean, SESBeko Ministrarien Kontseiluan eta Estatuko Komiteetan— oso bestelako prozesua ematen da. Aipatu organoetan errusiar nazioko nahiz eslaviar komunitateko pertsonak ugaldtu egiten dira. SESFen eta beste autonomien ganbara legislatiboetan ez bezala, hauek poliki-poliki ez bait dituzte onartzen aipatu komunitateei arrotz zaizkien pertsonak, hau da, Moskutik bidalitako funtzionarioek eskainuak hartzea galeratzeta, lehenago gertatzen zena alegia. Bide batez, ordea, errusiar eta eslaviarren emigrazioa bultzatzen da, egoitza Errepublikan periferikoetan ezar dezaten, honela, aipatu Errepubliketan legalki lor dezaten botere juridikoa. Bestalde, arautegi konstituzionala zorrozkiki betez, SESFen eta beste autonomien goiko organo legislativoak, erabat jarraibide zentralen menpean daudelako, Moskun hartutako erabakien jarraitzaile bihurtuz doaz, hori bai, hizkuntza desberdinetan. Benetako botere politikoa SESBeko hiriburu-

tik izendatutako burokratei transferitzen zaie, SESF bakoitzean gobernu errepublikar-federalaren funtzioak betetzeko aukeratuak izan diren burokratei; ez da beharrezkoa aipatu pertsonak nahitaez Errepublika horietakoak izatea eta, hain zuzen ere, geroz eta areago dira errusiarrak edota "errusiartuak". Honek ez du, ordea, galerazten SESBeko politika orokorra exekutatzeko horren kompetentzia murriztuak dituzten gobernu lokaletan beren ordezkariak dagozkien nazioetakoak izan daitezen geroz eta arreta handiagoa jartzea, bertakoak nola sortzez hala egoitzaren bidez. (Aurrerago ikusiko dugunez, birmoldaketa hauek *boomerang* efektua ekarriko dute, ganbara legislatiboek beren kontura ihardungo dutenean).

Estatu zentral eta deszentralizatuaren aparatuetan hau guztia gertatzen zen bitartean, antzeko zerbait ikus dezakegu SESBeko Alderdi Komunistan, honi bait dagokio "sovietar gizartearen indar zuzendari eta orientatiboa izatea, sistema politikoaren munita, erakunde estatal eta sozial guztiena" (SESBeko Konstituzioaren 6. art.). SESBeko Alderdi Komunistaren konposizioa (SBAKena), lehen nominalki federala izanik, unitarioa izatera pasatzen da; bere militanteek integrazio-izpirituz jantziak egon behar dute eta ez dibertsotasunarenaz, hots, aipatu artikuluko konstituzionalak dienez, "herriak herriarentzat" egindako antolamendukoak izango dira, areago zehaztu beharrik gabe. Honek, nazio diferenteen ordezkartza, neurri handian, datu estatistiko hutsa besterik ez da SBAKen. Garrantzizkoa zera da, bertako partaide guztiak, nola teorian hala praktikan, Alderdiaren helburu globalizatzaileari leialak izatea. SBAKen kupulan, ordea, paradoxaz, aparteko interesa erakutsiko dute hainbat nazio desberdinetan sustraituriko militanteen kopurua Alderdian hazi eta areagotzeko, beti ere "sovietar herriaren goihelburuari" leialak bazaizkio, Estatua mamitzen duen "botere zuzendari bakarrak" protagonizaturik. Honela, batasuna bideratzeko mezua, nazionalitate dibertsotako partaideek burutuz gero, errazago ulertuko da "hizkuntza diferentetan" eta, dudarik gabe, eraginkorragoa izango da.

Azkenik, SESBeko 1977ko Konstituzioa aplikatzearen lehenengo etapako beste joera nabarmen bat, Sovietar Batasuna "errusiartzeko" plan herria dei dezakeguna da. Plan hau ez da hedatzen SESBen ezagutuak dauden ehun hizkuntza baino gehiago diren horien craso bezala ezta errusieraren inposizio bezala ere —Konstituzioa bera ez zen ausartu errusiera ofizial deklaratzera—, "sovietar herria" gorpuzteko tresna bezala baizik. SESBeko eskola guztietan derrigorrezkoa den errusieraren irakaskuntzak helburu bikoitza du, alde batetik benetako elebitasuna ezartzea denen arteko komunikazioa gauzatu ahal izateko eta, bestetik, geroago, errusieraren "borondatezko" erabilpen nagusia areagotzea, bera izanik hizkuntza erkide bakarra. Planak aurrkusten du hizkuntza nazionalak, progresiboki, bigarren mailako zerbait bilakatzea "homo sovieticus" delakoaren faboretan, azken finean batasunaren mesedetan. Aipatu plana zein ona den adierazteko, ez da esango errusierak beste hizkuntzak ordezkatu beharko litzukeela —nahiz eta erreallitatean horretara jo—, aukera demokratikoa posible egiten duen hizkuntza bezala baizik, kopuruz gehiengoarena delako eta SESBen prestigiozkoa, gizartean gora egiteko beste hizkuntza nazionalak baino ahalbide hobeak ematen dituelako. Adituzera ematen da hizkuntzaren balioa probetxuaren kriterioz baloratu behar dela eta ez inola ere nortasunaren adierazgarri.

Aspektu nabarmenenak bakarrik oroiteraziz, hemen gaingiroki deskribatu dugun SESBeko 1977ko Konstituzioaren aplikazioak bere lehenengo etapan (1977-1985), noraino izan du arrakasta? Nolarebait, erantzuna areago damaigute gertatuck ezen ez diskurtsuck. Hau da, bigarren etaparen ezaugarri diren "perestroika" eta "glasnost" dira erantzunak.

Aldi honetan gehien nabarmendu den aspektua zera da, handikiro "sovietar herriaren" jaiotza deituak berak, hainbeste urteren ondoren, ez duela txintik ateratzen, ez duela erantzuten. Bestela esanda, SESBeko gizarte pluralak ez dirudi sovietar hiritar guztien izenean bera berez mintza dadin behar hainbat hazi denik. Besteak beste, aski frogagarriak dira herri, nazio eta

etnien "berpizkundeak", Sovietar Batasunaren panorama-eskergaren eszenan ahots disidenteak oihukatuz uste baino azkarrago eta biziago agertu direlarik. "Berpizkunde" hauek argi erakutsi dute Konstituzioaren arkitektoek eraikitako edifizioak bere zimentu edo oinarrietan egiten zuela huts, Batasuna ordenu-hitza besterik ez zela, funtsean sistemak ezin izan duela Banaketaren, edota egoera gordeko eta geroz eta indartsuagoko Banaketa ugariaren errealitatea gainditu.

Herri eta etniek sortu duten egoera gatazkatsuak beste arazo bat planteiatu du edo planteiatu berria du: Konstituzioan mantendu den federalismoak —jadanik SESBeko 1924eko lehen Konstituzioan ere agertzen zen— ez ditu elkarbizitzaren arazoak gainditu, bere sortzaileen asmoez porrot eginez. Lenin eta Stalin-ek sinatutako 1917ko Agirian oinarritutako mezu federala arago geratu da promesen alorrean ezen ez "Errusia Haundia-
ren uztarpetik, tsarrek mamituriko inperiotik liberatutako" herri eta etnia diferenteen helburuen errealizazioan. Agiriak, besteak beste, zera zioen, "tsarismoaren garaian Errusiako herriak beren artean burrukatzera behartuak aurkitzen zirela. Politika horren ondorioak aski ezagunak dira: alde batetik sarraski eta programak, bestetik herrien esklabutza. Ezin gaitzekke politika lotsagarri horretara berriro itzul. Gaur Errusiako herrien batasun jator eta berezkoaren politikak gailendu behar du. Inperialismoaren garaian, Otsaileko Iraultzaz gero, boterea burgesia konstituzional-demokratikora igaro zenean, aurreko eszitazio-politikaren lekua Errusiako herriekiko mesfidantzaren politika zitalak bete zuen, manipulazio eta probokazioen politikak, herrien "askatasun" eta "berdintasun" hitzekin babesturik. Ezagunak dira politika honen emaitzak: nazionalitateen arteko antagonismoa areagotzea, elkarrekiko uste ona galtzea.

"Gisa honetako politikak lurperatu beharra dago (...). Beren orde, Errusiako herrien arteko uste ona berriro ekarriko duen politika zintzo eta jatorra dago loratu beharra. Elkarren arteko uste onarekin bakarrik gorputz daiteke Errusiako herri guztien batasun sendo eta jatorra eta konkista-goseak eraginda burgesia inperialistaren erasoerik aurre egiteko gauza izango den indar

iraultzailea. Jokabide honen barruan aldarrikatu zuen Soviet-en I. Kongresuak, aurtengo ekainean, berek beren gisa erabakitze-ko eskubidea Errusiako herrientzat. Azken urri honetan, Soviet-en II. Kongresuak eskubide hau zehazkiago herronetsi zuen.

“Soviet hauen borondatea aintzakotzat harturik, Herri-Konseiluak hurrengo printzipioak oinarritzat hartzea erabaki du nazionalitateen arazoa dela eta: 1) Errusiako herrientzat berdintasuna eta subiranotasuna; 2) Berek beren gisa erabakitze-ko Errusiako herrien eskubidea, bereizi eta Estatu independentea sortze-ko eskubidea barne; 3) Pribilegio guztiak eta murriztapen nazional eta erlijioso guztiak ezabatzea; 4) Errusiar lurraldeko gutxiengo nazional eta talde etnikoen garapen librea”.

Lehen batean Errusiako esparruan bakarrik ezarria, gero SESB osatuko zuten lurralde guztiei ere aplikatu egingo zitzairen, SESBeko lehen Konstituzioak (1924) dioenaren arabera eta, bereziki, bere aitzin-solas luze edo Sarrerako deklarazioaren arabera.

Baina, zergatik ez da mamitu SESBeko sistema federala hainbeste urtetako esperentziaren ondoren? Erantzun bat zera litzateke, talde federalek berek (SESF eta beste ente autonomoek) ez dutela egoki irentsi herri eta etnia diferenteen errealtate historikoa, eta hau ongi frogatzen dute herriek Estatuarekin izandako gatazka ugariak eta orobat azken urteetan “etnien arteko gerrak” deitu zaienak; maiz aski kanpotiko zirkunstantziek “mugierazi” duten errealtatea ez irensteak (adibidez, Stalin-en garaiko populazio-aldaketa handiak, gutxi-asko hortxatuak). Beste erantzun bat litzateke sistemak guztiz aldagaiz iraun duela, SESBeko mapa komplexuan desoreka demografiko eta ekonomikoak sortu arren, errusiarrek beren emigrazioaren bidez beren hizkuntza eta kultura, beren boterea bete herriei inposatu arren... Gaur gehien azpimarratzen den erantzuna, agian, zera da, sistema federala areago izan dela kontrako interesdunen konpromezu-era bat, ezen ez aipatu Agirian azaldutako printzipio bikainek erakarritako borondatearen adierazpena. Hau bereziki orain seinatzen da, sistemaren beraren arimak, sozialismo-komunismoak lortutako ustezko konkistek alegia, SESBeko gizartearen esperantzei huts egin dieten honetan.

Konstituzioaren etorkizuna?

Berriro ere, gaurko SESBen demostratua geratzen da legeak gertakarien atzetik datozela. Indarreango konstituzio-markotik at nabarmen geratzen diren gertaerak ari dira jazotzen; baina berezitasun batekin, nolabait ere SESBeko Konstituzioan bertan jasotako printzipioei dagozkiela eta baita Lenin eta Stalin-en aipatu ideiei ere. Azal dezadan: Lituania, Letonia eta Estoniako Errepublikak Sozialista Sovietar Federatiboek eta ondoren beste batzuk, beren organismo legislatiboen bidez, libreki erabakitzeko beren eskubide konstituzionala, beren subiranotasuna aplikatu dute eta bakoitza bere ñabardurarekin, SESBetik independente deklaratu da edota bere erabakiak SESBek har ditzakeenak baino bali handiagoak direla baitetsi du, besterik gabe. Jakina, hau guztia ustez nahitaezkoak ziren hainbat filtro edo baimen kontutan hartu gabe burutu dute. Erabat egoera juridiko berria sortu dute, "ekintza kontsumatuen politika" dela eta, legeen aurrean eskubideak hobetsiz.

"Sovietar herriaren" ustezko errealitatea eta "federazioaren" sendotasun haustezina gezurtatzeaz gainera, SESFek beren erabakiekin hutsune konstituzionala sortu dute. Sovietar Estatuaren botereak, egia da, mehatxuz eta txantaiatzaz erreakzionatu du..., estatu klasikoaren metodoak aplikatuz, baina baita erabaki konstituzionalak ezarriz ere. Esan nahi du erabaki batzuz jabetu dela eta efektibo bihurtzeko beharrezko dela legezko mekanismoren bat ezartzea, oraindik aurrikusi gabea nola SESBeko Konstituzioan hala Errepublika bakoitzarenean. Orogen buruan, ordaintzat afektatuak diren parteek elkarriketaz eta negoziazioz hutsune konstituzionala betetzea proposatu du, "berezketa kontsentsuatu" ebentualak burutzeko arautegia bideratu ahal izateko.

SESBeko botere estatalak egin duen eskaintzak bi jarrera ezberdin probokatu ditu. Eskaintza horretan batzuk errekuiperatze-ko prozesuari ekiteko aukera baino ez dute ikusten, hau da, denbora igaro dadila betiko sistema "batasunzalea" mantentzeko itxuraz formula berriak aurkitu arte. Behar izanez gero, SESFei

kompetentzia formal handiagoak emanez. Honela uste dutenentzat, dialogo eta negoziazioetan sartzea ekidin behar litzatekeen arriskua besterik ez da, gerra galdutzat ematea, benetako indarra kontrarioen alde dagoelako. Horrexegatik nahi lukete, era batera nahiz bestera, SESBetik "irtetea". Beste batzuren ustetan, erabaki pragmatikoak hartu behar lirateke, kontutan izanik munduaren gaurko eszenategi geopolitikoan ezin dela pentsatu ere SESB "hautsiko lukeen" zeinahi akordiotara iristea. Dena den, egindako eskaintzaz baliatzea da orain garrantzizkoa, agintari estatalek iharduteko duten estilo berriaz probetxua lortzea (lehenago armada bidaliko zuketena disidentzia zapaltzeko), SESB-eren barneko krisiak errentagarri bihurtzea ahalik eta onurarik onenak eskuratzeko (autogobernu federalen botereak areagotzea, lurraldeen mugak birmoldatzea, lana eta irakaskuntza modernizatu eta berrantolatzea, baliabide propioak eta konposizio demografikoa estuago kontrolatzea, e.a.) eta, honela, espero den eszenategi geopolitiko berriaren aurrean, etorkizun kompetitiboa prestatzea, agian "aginduzkoa" izango ez delarik orduan SESB gaur den bezala mantentzea.

Azkenik, planteamendu alternatiboen baitan oinarrituriko postura ari da indarra hartzen, hots, negoziazioa eta pragmatismoa erabat arbuiaitzeko arriskua aienatzen ari da. Jarrera hau dutenak dira Estatuako agintarien eskaintzari erantzuteko dialogo eta negoziazioak gertatuen ondorio direla gogorarazten diotenak, batzuk gainera, ordezkariak errekonozitua duten hainbat plataformakoak. Ez zuen botere zentralak horrelakorik eskainiko, ez zen mugituko ere, aurrez ez baziren eman SESF batzuren aldetik erabaki subiranoak. (Gorbachov bera, bere agintaldiaren hasieran, publikoki pozten zen arazo nazionalak sortutako problemak jadanik soluzionatuak zeudelako, politika federal koherente eta aurrerazalea eramateari esker soluzionatuak, "perestroika" eta "glasnost" direlakoekin sintonian). Hartu diren erabakiek, bada, nahitaez baldintzatu behar dituzte dialogoa eta negoziazioa; ez, ordea, alderantziz, SESBeko gobernuak nahi izan duen arren, eraso inguratua aurkitu denean bere erabakiak ezartzen saiatuz.

Erabaki horien edukinak ez dira SESFen eta beste ente autonomoen lurraldeen xedeak kritikatzera mugatzen, zuzenduak izan daitezzen edo, xedeak kasu askotan sorreran bertan eritzi arbitrarioz ezarriak edota, urteetan zehar, botere zentralaren interesen arabera aldatuak izanik. Halaber ez dira mugatzen galdutako giza bizitzaren eta bidegabeko sakrifizioen memoria errebindikatzen —dagokien errekonozimendua eta beharrezko kalteordaina sorrerazteko—, sakrifizioak hain zuzen ere herrien eta etnien arteko adiskidantza izenean milioika pertsonari eskatu bait zitzaizkion SESBeko historian zehar... Erabakiek SESBeren funtsa bera afektatzen dute, SESBeri gogor gomendatzen diote errealtatean ez dena ez dezala itxuratzen jarrai. Bestela esanda, ustez "Batasunaren motorra, herri osoaren Alderdi bakarra" dena ere frakasatzen ari den bezalaxe, soviatar eredu federalak porrot egin duela eta konstatazio hau oinarritzat harturik ekin behar zaiola negoziazioari.

Postura honen defendatzaile ausartenek diote oraingo egitekoa ez dela SESBeko Konstituzioaren erreforma negoziatzen hastea, honela herri eta etnici garapenerako ahalbideak posible egiteko; egin behar dena eredu eta parametro berriak aurkitzea dela harreman internazionalak —hitzen zentzu estuan "nazioen arteko harremanak"— SESBek eustea edo inolako baldintzat hartu gabe bideratu ahal izatea.

Uste izan zitekeen bezala, proposamen hauek apenas erantzunik izan duten SESBeko botere zentralaren aldetik. Badirudi amore emanez denbora irabaztea dela bere asmoa edota baita Konstituzioa aldatzea ere, ahal den neurrian gertaerei egokitzuz, Soviatar Batasunaren funtsezko egiturak beti ere lehenean mantentzeko baldintzapean. Bide batez, Michail Gorbachov-ek "europar etxe amankomuna" delako proiektua kaleratu du, bere edukina oraindik asko zehaztu gabe, baina gutxienez eszenategi geopolitikoan garrantzizko aldakuntzen itxaropena sortzeko balio izan duena, SESBeren barruko parte handi batean (Europaldeko partean behintzat) ustezko ondorioak ekar ditzakeena.

Hala ere, batasun efektibo berriak ari dira bitartean hezurmatzen Sovietar Batasunaren barruan, federazio konstituzionalarekin zerikusirik ez dutenak. Alde batetik, Errepublika Baltikoek, beren kontura, federazio "propioa" sortu dute; bestetik, SESBeko islamiar mundu-eskerga eta heterogenoa —bere demografia hazkorra da eta errusiarra baino askoz handiagoa— erlijio-kide guztien artean batasun-lokarriak burutzen ari da, obtserbatzaile batzuren eritziz SESBeren izatea bera arriskuan jar dezakeen batasuna... Ekintzak aurrera doaz eta SESBeren benetak panorama itxuraldatzen ari dira. Bitartean, Moskuko agintariek independente edo subirano aldarrikatu diren Errepublikak beren erabakiak bertanbehera uztea eskatzen diete —edo inposatzen— negoziatu aurreko baldintzatzat.

Egoera honen aurrean, nolako etorkizun konstituzionala espero daiteke SESBen? Lan hau idazten ari naizenean, Batasunaren Itun berriaren proiektua ari da elaboratzen Michail Gorbachov-ek izendaturiko ekipoa. Bertan zutabe nagusi bezala, hurrengo kompetentziak mantenduko ditu Estatuak beretzat: defentsa, SESBeren mugen zaingoa, lurralde osoko hiritarren eskubideen babesa, politika informatikoa, merkantzia, jende eta ideien mugimenduaren kontrola, barneko segurtasuna eta sistema monetarioa. Gainerako kompetentziak SESF eta beste ente autonomoi transferituko litzaizkieke.

Batasuneko Itunaren proiektuak gora egiten badu, noraino onartuko dute helburutzat bestelako horizonteak dituzten Errepublika dibertsoek? Erantzunak bateratzea asko konplikatzen duen SESB errusiartzea, gaur modernotasunaren ikurtzat aurkeztua, aski aurreratua dagoela aldebat utzirik, arazo nazionalari buruz aipatu Itunean sovietar herriaren tesia nola geratu "irekia" eta nola "itxia", halakoak izango dira erantzunak. Baita ere kontutan hartu beharko da herri bakoitza, etnia bakoitza noraino den gauza bere burua definitzeko edo birdefinitzeko horren azkar aldatzen ari den eremu geopolitikoan, aldaketaren erritmoa ez dagokielarik beti, ezta gutxiago ere, "berreskuratze nazional" dibertsoei.

Afirmazio edo berreskuratze nazionalen aurreratuenak dau- den herri batzuk —baltikoez, adibidez— seguraski arbuia- tu egingo dute Batasuneko Itun berriaren proiektua. Beste batzuk, momentuz, Batasunean jarraitzea hobetsiko dute aspektu pun- tualak negoziatu ondoren, hala nola Errepublikaren mugak, Batasuntik irten eta inguruko Estatu "espansionisten" eragin- pean erori beldur. (Armenia izan liteke, Turkiaren ondoan, hauetako kasu bat). Gehiengoz islamiarrak diren Errepublikek egin dezaketena da benetako inkognita edota baita eslabiar Errepublika batzuren jarrera ere, pisu espezifikoko ekonomiko eta demografiko handikoena, Ukrainarena adibidez.

Nolanahi ere, Sovietar Batasunaren aurrerapen edo atzerape- nak, azken finean, Estatuak gaurko zuzendariak berehalako etorkizunerako aurkeztuko duten eredu federalaren arabera izango dira, eredu artikulatzeko ez balute behintzat justifikazio ideologikorik, eta Alderdi Bakarraren prepotentzia eta diktadura gisako inposizioak aintzakotzat hartu beharrik. Izango ote dira gai gaur arte funtsezko zutabe izan dena ahazturik, eredu fede- ral berria asmatzeko? Oraingoz nire egiten ditut Helène Carrère d'Encause-ren aipatu liburuak eskaintzen dituen ondorioak, hainbat aspektutan profetikoa izan den liburuarenak: Sovietar Estatuak ukaezinezko lorpen handiak eskuratu ditu aldakuntza sozialen alorrean Errusiar Inperio zaharrarekiko, baina arazo ugari ditu oraindik soluzionatzeko. "Baina nabarmena da arazo guzti hauen artean larriena, zehagaitzena, nazioek planteatzen dutena dela. Eta ordezkatu duen Inperioak bezalaxe, Sovietar Estatuak ere, gaur behintzat, ezgai dirudi 'impasse' nazionaletik irteteko" (279. or.).

Euskaratzailea: Jon Urrujulegi
A. A.

LA CONSTITUCION DE LA URSS: PROBLEMAS NO RESUELTOS, PERSPECTIVAS INCIERTAS

LA CONSTITUTION DE L'URSS: PROBLEMES NON RESOLUS, PERSPECTIVES INCERTAINES

El Secretario General del CIEMEN estudia en primer lugar el tratamiento jurídico de conceptos como "pueblo soviético", "nación", "pueblo", "etnia", en la Constitución o Ley Fundamental de la Unión de las Repúblicas Socialistas Soviéticas de 1977, hoy vigente. A su entender, se mantiene el federalismo, pero vaciado de sus contenidos más importantes.

En la aplicación de dicha Constitución, el autor distingue dos etapas: una que va de 1977 a 1985 caracterizada por la voluntad política de reestructurar el centralismo del Estado y de adaptar a él el sistema federal. Y la segunda, que se inicia con la subida de M. Gorbachov en 1985 y se caracteriza por la "perestroika" y el "glasnost".

Pero una vez más, —dice el autor—, los hechos preceden a las leyes en la URSS. Y los hechos se salen del marco constitucional vigente, como los hechos consumados de las Repúblicas Bálticas o las reivindicaciones de Armenia, Georgia, etc. Estos hechos desmienten la supuesta realidad del "pueblo soviético" y la inquebrantable consistencia de la "federación" y producen un vacío constitucional que, ahora, se pretende llenar con el nuevo Tratado de la Unión.

Concluye el autor afirmando que los progresos o retrocesos de la Unión Soviética dependen, en definitiva, del modelo federal que para el futuro inmediato los dirigentes actuales del Estado vayan a presentar y articular, sin recurrir a justificaciones ideológicas, a la prepotencia del Partido Único y a imposiciones de tipo dictatorial.

Le Secrétaire Général du CIEMEN étudie tout d'abord le traitement juridique des concepts de: "peuple soviétique", "nation", "peuple", "ethnie" dans la Constitution ou Loi Fondamentale de l'Union des Républiques Socialistes Soviétiques de 1977, encore en vigueur de nos jours. Selon lui, le fédéralisme se maintient mais vide de son contenu le plus important.

Dans l'application de la dite Constitution, l'auteur distingue deux étapes; l'une, qui va de 1977 à 1985 qui se caractérise par la volonté politique de restructurer le centralisme de l'Etat et d'y adapter le système fédéral; et l'autre qui

débute avec la venue de M. Gorbatchov en 1985 et qui se caractérise par la "pérestroïka" et le "glasnost".

Mais encore une fois, dit l'auteur, les faits précèdent les lois en URSS. Ils débordent du cadre constitutionnel en vigueur, comme les événements passés des Républiques Baltes ou les revendications de l'Arménie, la Géorgie, etc... Ces faits démentent la soi-disante réalité du "peuple soviétique" et l'inébranlable consistance de la fédération et ils produisent un vide constitutionnel qui prétend être comblé, maintenant, avec le Nouveau Traité de l'Union.

L'auteur termine en affirmant que les progrès ou les reculs de l'Union Soviétique dépendent, en définitif, du modèle fédéral que les dirigeants actuels de l'Etat vont présenter et articuler dans un futur proche, sans recourir aux justifications idéologiques, à la prépotence du Parti Unique et à des impositions de type dictatorial.